

ואנחנו לא נדע מ"ה נעש"ה

בשני'ע אוי"ח סימן קל"א סעיף א' ברמ"א: "ומנהג פשוט לומר ואנחנו לא נדע וכו'" (לאחר נפילת אפיים), ובמגן אברהם (ס"ק ד') מביא בשם השל"ה: "שראו לומר ואנחנו לא נדע בשיבה, מה נעשה בעמידה ושניהם בקול רם". המג"א אינו מביא שום טעם לזה. ועי' בשל"ה הקי' בדף רמ"ה ע"ב שכתב שקיבל את זה מש"ץ אחד שהיה ש"ץ הנון מאוד שהיה מנהגו כך, ואמר לו שכן קבלה בידו לומר ואנחנו לא נדע בשיבה ומה נעשה בעמידה ושניהם בקול רם.

והנה על גוף דברי הרמ"א שצריכים לומר ואנחנו לא נדע מה נעשה מובא בטור הטעם, לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בשיבה ובעמידה ובנפילת אפיים כאשר עשה משה רבינו ע"ה דכתיב ואשב קהר וכתוב ואנכי עמדתי בהר ואתפלל לפני ד', ומאחר שאין בנו כח להתפלל בענין אחר אנו אומרים ואנחנו לא נדע מה נעשה. גם על קבלת השל"ה ז"ל שצריכים לומר את זאת בקול רם מובא הטעם בדברי הגאון ישועות יעקב על שו"ע או"ח סי' קל"א שלא יחשדו בו שהוא בטוח שתקובל תפילתו כמו אדם חשוב שאסור לו ליפול על פניו אלא אם הוא בטוח שיהא נענה כיהושע ב"רנון, ולכלי' עלמא אסור להיות בטוח שתקובל תפילתו כמו שאמרו (ברכות נ"ד) ג' דברים מזכירין עוונותיו של אדם, ואחד מהם עיון תפילה שהוא בוטח שתקובל תפילתו, ולכן אומרים אחר כל האופנים שהתפללנו ואנחנו לא נדע מה נעשה בקול רם שידעו הכל שאם ידענו עוד מה לעשות שתקובל תפילתנו היינו עושים כי עוד אין אנו בטוחים שתקובל תפילתנו. ע"כ דברי הישועות יעקב."

אבל על קבלת השל"ה הקי' ז"ל שצריכים לומר ואנחנו לא נדע בשיבה ומה נעשה בעמידה לא מצאתי שום טעם, והם כדברי סתר. גם לי לפלא שבכל מקום שהתפללתי לא ראיתי נוהגים כך שיקומו על רגליהם במה נעשה, והנה חשבתי ללמד עליהם זכות שלא קיבלו הלכה זו בשביל שלא ידעו טעם על זה. ומצינו זאת בסוכה (נ"ד ע"ב) שרב חסדא פליג על רב הונא בדין סוכה וכשבא רב נחמן והסכים לדברי רב הונא אמר לי ר"ה לריח למה לא קבלת דברי הלא אמרתי לך שהצדק אתי. אמר לו רב חסדא האם אמרת לי טעם כמו ר' נחמן. אבל לאמיתו של דבר אין זה תירוץ, כי שם שני אמוראים ויכלו לחלוק אחד על השני אם לא ידע טעמו, לא כן בזה שאמרו הלכה זו שני קדושים כמלאכים, השל"ה והמג"א, ואין חולק, מי יהיו לבטל הלכה זו בסיבת שאינו יודע טעם. ועיין ברמב"ם (הל' מעילה פ"ח הל' ה), ואשר איננו למצוא הסבר לדברי סתר אלה נראה דהנה חפשי ומצאתי שהדברים תאלה ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליון עניינו, הם פסוק בדברי הימים ב' כי והוא בתפילת יהושפט מלך יהודה, שהיתה אז סכנה גדולה לישראל שנתקבצו שלושה עמים עמו ומאוב והעמונים וגם העמלקים ובני עשו ללחום עם ישראל, והיו כבר בתוך ארץ יהודה בעין גדי ממערב ים המלח, ויהושפט לא היה לו כח ללחום עמם כמו שאמר בתפילתו "אי אין בנו כח לפני ההמון הרב הזה הבא עלינו", מה עשה יהושפט גור צום על כל יהודה ומכל ערי יהודה התקבצו אנשים ונשים וטף לבית המקדש בירושלים ויהושפט המלך נשא תפילה חמה לד' אלקינו: "הלא תשפט בס' כי אין בנו כח לפני ההמון הרב הזה הבא עלינו", וסיים תפילתו במלים אלו: "ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליון עניינו", וכשיים תפילתו קם הנביא יחזקאל בן זכרי' ואמר: "כה אמר ד' לא לכם להלחם בזאת, התיצבו עמדתו וראו את ישועת ד'. עמכם יהודה וירושלים צאו לפניכם וד' עמכם, וישכימו בבקר ויעמד משור רים לד' ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ד' מארבים על בני עמון מואב וחר שיער וינצח, ויהודה בא על המצפה ויפנו אל ההמון והנם פגרים מתים ויהיו ימים שלשה בוזזים את השלל כי רב הוא, ויהי פחד אלקים על כל ממלכות הארצות בשמעם כי נלחם ד' עם אויבי ישראל". והואיל ונושעו ישראל ע"י תפילה זו מהסכנה הגדולה שחיתה מרחפת עליהם קבעו מסדרי תפילות ישראל פסוק זה "ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליון ענינו" שהוא סוף תפילת יהושפט אחרי נפילת אפיים כיון שהפסוק הזה מתאים למקום הזה כמו שכתב הטור.

והנה מצינו במדרש וכן ברש"י ז"ל אצל משה רבינו ע"ה עה"פ "הלהרגי אתה אומר" מכאן אנו למדין שהרגו בשם המפורש (הוא שם בן ד' אותיות). עוד מצינו בילקוט ראובני בשם האריז"ל משה הרג את המצרי בשם תכ"ה והוא שם מע"ב שמות ולכן כשאמר משה לדתן ואבירם "רשע למה תכה רעך" הרגיש הלא ואמר "הלהרגי אתה אומר", והנה בודאי אלו ואלו דברי אלקים חיים, שמשם הרגו להמצרי גם בשם המיוחד וגם הזכיר עליו השם תכ"ה. גם מצינו שם בילקוט ראובני בשם המגלה עמוקות שהשם תכ"ה יוצא מפסוק כ"ל הינשמה תיהלל י-ה, ומפסוק כי לא אזבתי דורשיך ד', והאומר זה בכל יום ינצל משונאיו. והנה נראה לי לומר שבראות יהושפט מלך יהודה את עצמו בסכנה גדולה ואף חיי כל ישראל הנם בסכנה גדולה ואף חיי כל ישראל הנם בסכנה גדולה הזכיר בתפילתו ברמז את שני השמות שהזכיר משה רבינו ע"ה, היינו השם המיוחד והשם תכ"ה כי ידוע שהשם הוי' ב"ה במילוי אלפין הם בגמטרי' מ"ה ונתר בדברי המקובלים בתור שם מ"ה וזה שסיים תפילתו במאמר ואנחנו לא נדע מה נעשה" כי מ"ה בגמטריא שם המיוחד ונעשה" גמטריא שם תכ"ה שמסוגל להנצל מן השונאים כדברי הקדוש ב"מגלה עמוקות". והשי"ת עזרו והשונאים היתה חרב איש ברעהו ונצלו ישראל, לזאת אנחנו שאומרים בתפילתנו אותו פסוק שאמרו יהושפט "ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליון ענינו" אומרים עד מה נעשה בשיבה כי התחנונים שאומרים אחרי נפילת אפיים אומרים בשיבה כמבואר ברמב"ם (הל' תפלה פ"ח הל' ה), אבל המלים "מה נעשה" אומרים בעמידה שמרומז בהם שמות הקדושים שכוון יהושפט להצלת ישראל וכתוב: ד' זוקף כפופים וכמו בשו"ע שזוקף בשם.

הרב אהרן ויינטרויב

מרכז מוסדות בעלזא - באר

בנשיאות ב"ק מרו אדמו"ר שליט"א